

Diakonens liturgiske funksjoner

AV ROAR MELAND

1. Historikk

At diakoner skal ha liturgiske funksjoner er ikke noe nytt fenomen som er kommet til den senere tid. Helt fra den første kristne menighet har diakonene hatt liturgiske funksjoner som en naturlig del av sin tjeneste. Helt fra de eldste kilder med beretninger om menighetslivet, dokumenteres at diakonene har hatt en selvfølkelig plass i menighetens hovedsamling – gudstjenesten. Kirkefedrene helt fra Justin Martyr (ca. år 140), Hipolyt (d. 235), Clemens (ca. 350), Bacilius og Chrysostomus (ca. 350) og videre framover skildres diakonenes deltakelse i gudstjenesten. Gudstjenestens aktører er: biskoper, prester, diakoner, subdiakoner, lektorer, kantorer, diakonisser, dørvoktere (ostlarer) og medhjelpere (akolutter).

Hvilke oppgaver er det diakonene ivaretar?

Vi kan kort nevne:

Innledning:

- Prosesjon.
- Salme 43: veksellesning mellom prest og diakon.
- Syndsbekjennelse/Absolusjon – veksling mellom prest og diakon.

Tekstlesning:

– Diakon i prosesjon med evangelieboken – Den lille prosesjon. Diakon leser/messer evangeliet.

Bønn:

– Diakon leser/messer forskjellige bønner (litanier).

Ofring:

– Diakonen samler inn offer – tidligere naturalia som ble brukt til agape, bespising av de fattige og nattverdfeiring.

Nattverd:

– Innbæring av nattverdelementene (brød, vin og vann) – Den store prosesjon. Diakon og selebrant (biskop eller prest) sammen under innledning til og utdeling av nattverdelementene. Diakon leser/messer bønn etter nattverden.

– Diakonen gikk i soknebud.

Avslutning:

– Diakonen sier: «Gå i fred...».

Det som hele veien går igjen i skildringene av gudstjenesten i forskjellige tradisjoner er at gudstjenesten ikke er en monolog fra prest/biskop men alltid er en tjeneste som i fellesskap utføres av biskoper, prester, diakoner, kantorer osv. Til og med i Zwinglis reformerte gudstjeneste spilte diakonen en sentral rolle i gudstjenesten sammen med presten/forstanderen.

2. Situasjonen i dag

I de store kirkene – Den Katolske Kirke og Den Ortodokse Kirke – har diakonen fortsatt en sentral plass i gudstjenesten. I disse kirkene har diakonembetet i stor grad kun blitt et liturgisk embete. Utviklingen i både østkirken og vestkirken går imidlertid i retning av nyorientering av diakontjenesten. De orienterer seg ikke bort fra gudstjenesten, men i stedet utvides virkefeltet slik at tjenesten i sterkere grad blir karitativ. Etter det 2. Vatikankonsil (avsluttet 1967) har man innen Den

Katolske Kirke arbeidet med gjeninnføring av det permanente diakonembete, dvs. et diakonembete som er ment å være livsvarig og ikke som første trinn i prestehierarkiet. Etter kommunismens fall i Sovjetunionen ser vi også at den Russisk-Ortodokse Kirke i stor grad satser på utvikling av diakoni i karitativ retning.

Innen de protestantiske kirkesamfunn er bildet mer varierende når det gjelder diakonenes liturgiske funksjoner. Det er også store variasjoner i forhold til om kirkene har diakoner eller ikke.

Limadokumentet (1982) tar til orde for gjeninnføring av de tredelte embete med biskop, prest og diakon i kirkene. Videre pekes det på at det er nødvendig å reformere dette embetsmønster. «I noen kirker er fellesskapsdimensjonen ved ledelsen av nattverdfellesskapet lite framtrædende. I andre har diakonenes funksjon blitt redusert til bare å assistere i liturgien, de har ikke lenger noen funksjon som vitner om kirkens diakonale ansvar». (Limadokumentet s. 43). Diakonene skal være «et eksempel på det gjensidige avhengighetsforholdet det er mellom tilbedelse og tjeneste i kirkens liv».

Innen våre lutherske søsterkirker i Norden er bildet noe varierende. I Sverige og Finland deltar diakonene mer eller mindre i liturgien. I Danmark derimot ligger diakonien så og si helt nede i regi av menighetene. Diakonene arbeider i sekulære stillinger. I gudstjenesten har de

en kordegn som fungerer tilsvarende vår klokker. Men også i Danmark er det nå en våknende interesse for menighetsdiakoni. I Sverige har man kommet langt i forhold til Limadokumentets oppfordring om gjeninnføring av det tre-delte embete. Bispemøtet har fastslått (1990) at til det kirkelige embete regnes biskop, prest og diakon.

I Den norske kirke er forholdene forskjellige fra menighet til menighet og fra bispedømme til bispedømme når det gjelder diakoners plass i liturgien. I heftet «Stillinger i Den norske kirke» (Kirkerådet 1990) står det i forbindelse med arbeidsområder for soknediakon: «Utførelse av visse liturgiske funksjoner etter nærmere bestemmelse av biskopen». Dette er foreløpig det eneste lille signal fra sentralkirkelig hold som foreligger vedr. diakonens liturgiske funksjoner. Utviklingen går imidlertid i retning av større bevissthet om diakonens plass i menighetens liv og dermed også i menighetens gudstjenesteliv. På bakgrunn av formuleringen i «Stillinger i Den norske kirke», har noen biskoper sendt rundskriv til menighetene om diakonens liturgiske funksjoner – Nidaros, Møre. Oslos biskop har også tatt opp dette i brev vedr. diakonvigsling og kirkelige fullmakter. (Se vedlegg). Dette er positive trekk i riktig retning. Diakonforbundets sentralstyre har for øvrig tatt opp spørsmålet med biskopen i Nidaros med tanke på å få en felles strategi fra biskopene om diakonens liturgiske funksjoner.

Det mest vanlige er at diakonene ivaretar de funksjoner som klokkeren tradisjonelt har utført. Dette er i og for seg ikke udiakonalt da klokkeren har sitt utspring i diakontjenesten.

Hva vil vi?

Den store variasjonen vedr. diakonens liturgiske funksjoner

skyldes også i stor grad den ulike oppfatning og grad av kunnskap om dette spørsmål blant diakonene. Det er derfor stort behov for kunnskap og kjennskap om gudstjenesten og det liturgiske liv for øvrig blant diakonene, så vel som blant prester og biskoper. Diakonene må selv vite hva de vil før vi kan komme videre. Alle diakoner bør ha et minimum av liturgiske elementer i sin tjeneste for at tjenesten skal bli helhetlig. Gudstjenesten er menighetens hovedsamling. Det er der folket møtes. Der folket møtes må diakonen være synlig til stede. I kraft av vigslingen er diakonen satt til å ivareta en spesiell funksjon i menigheten på samme måte som presten. Dette må også komme synlig til uttrykk i menighetens gudstjenester på samme måte som presten. Anonymitet tjener ikke kirkens diakoni. Diakonen har behov for å tre frem offentlig. Menigheten har behov for å oppleve sin diakon i funksjon.

Diakonen har gjennom sin tjeneste i hverdagen kontakt med menighetslemmene og kjenner deres liv på godt og vondt. Av hensyn til en levende gudstjenestefeiring er det nødvendig at diakonien deltar og bringer folkets nød og smerte fram for Gud og menighet i gudstjenesten.

For de første kristne menigheter var gudstjenesten det sentrale samlingspunkt. Utviklingen synes nå å gå i retning av at gudstjenestefeiringen fornyes. Diakonene må ikke stille seg som tilskuere til denne utviklingen, men ta aktivt del i den slik at fornyelsen blir til beste for menighetene.

Alle diakoner i menighetstjeneste bør ha et minimum av liturgisk tjeneste. I tillegg må det ligge til rette for store variasjoner ut fra hensyn til den lokale menighet og den enkelte diakon. Et minimum av oppgaver vil være: tekstlesning, forbønn, ofringen, nattverden, dåpen og

utsendelse. Videre bør det være selvsagt at soknediakon går i soknebud. Når det gjelder oppgaver ut over dette er mulighetene mange, jfr. punkt 1 ovenfor. Vi har nå fått egne liturgier for forbønns-gudstjenester – en gudstjenesteform som diakonene bør engasjere seg for å ta i bruk.

Det vanlige bør være at diakonen deltar ved høymessen regelmessig, f.eks. en helg fri pr. måned. Hvordan skal vi vente at menigheten slutter opp om søndagens gudstjeneste dersom vi som diakoner uteblir?

4. Hvordan komme videre?

Første forutsetning er at diakonene selv vet hva de vil. Det bør startes studiegrupper lokalt hvor diakonene arbeider med liturgiske spørsmål. Først når vi har kunnskaper blir vi interessante samtalepartner. Videre bør diakoner lokalt ta initiativ til samarbeid med prestene og ev. kantorene om disse forhold. For en del år tilbake tok diakonene i Nidaros opp spørsmålet med sin biskop, hvorpå biskopen fulgte opp med å oppnevne et utvalg bestående av diakoner og prester som skulle arbeide med diakonens liturgiske funksjoner. Et råd er derfor å ta disse spørsmål opp med den lokale biskop.

DNDF's sentralstyre ønsker nå å arbeide aktivt med utforming av diakonens liturgiske funksjoner i og utenfor gudstjenesten. Det er allerede planer om liturgiseminar for medlemmene til høsten. Saken vil også bli tatt opp ytterligere med biskopene.

Liturgiske funksjoner må inn som naturlig del av utdanningen for diakoner. Emnet hører hjemme i faget praktisk diakoni. Spørsmålet er tatt opp med både Diakonhjemmet og Diakonihøgskolen. ■